

Міністерство освіти і науки України
**НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОЛОГО-НАТУРАЛІСТИЧНИЙ
ЦЕНТР УЧНІВСЬКОЇ МОЛОДІ**

04074. Київ, Вишгородська, 19

Тел. 430-02-60, 430-43-90

e-mail: nenc@nenc.gov.ua

РЕКОМЕНДОВАНО:

Директор Національного еколого-
натуралістичного центру Міністерства освіти
і науки України, доктор педагогічних наук,
професор

В.В. Вербицький

**МЕТОДИЧНИЙ КОНТЕНТ ДО ПЕРШОГО ЗАНЯТТЯ В
ТВОРЧИХ УЧНІВСЬКИХ ОБ'ЄДНАННЯХ ЗАКЛАДІВ
ПОЗАШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ В 2019-2020 НАВЧАЛЬНОМУ РОЦІ.**

(на допомогу керівникам творчих учнівських об'єднань
закладів позашкільної освіти)

**ТЕМА: «ПРИРОДА ОБ'ЄДНУЄ, ПРИРОДА НАДИХАЄ,
ПРИРОДА РЯТУЄ, ПРИРОДА БЛАГАЄ ПРО ДОПОМОГУ».**

I. ЕКОЛОГІЧНИЙ ЧЕЛЕНДЖ

«ЗЕЛЕНА ШВИДКА ДОПОМОГА»

Мета екологічного челенджу – виховання у дітей співчутливого і дбайливого ставлення до світу рослин, формування навичок догляду за деревами і кущами; формування духовної культури учнівської молоді на естетичних факторах природи та сприяння консолідації учнів, батьків, суспільства на еколого орієнтований спосіб життя.

Підготовча робота – проведення на народознавчому матеріалі естетичної бесіди «Дерева мого краю».

Матеріал для бесіди

Колись видатна українська поетеса Леся Українка сказала: «Німого в лісі нема нічого». Ці слова якнайкраще відбивають уявлення наших предків про світ рослин. Українці споконвіку глибоко шанували дерева, навіть обожнювали їх. Здавна відомо деревопоклонство. Давні слов'яни молилися божеству рослинності, випрошуючи у нього прихильності і щедрості. Численні народні легенди і вірування містять зворушливі звертання людей до дерева, яке в їх уяві набуває значення символу, навіть оберега. Серед традиційних святкових ритуалів, що прийшли з давнини й існують на Україні дотепер, є вшанування різних дерев.

Так, особливою повагою і любов'ю серед нашого народу користується **верба**. Не уявити, либонь, українського села без річки чи ставка, в чистій воді яких милуються своєю вродою кучеряві верби. Недарма кажуть: «Без верби і калини нема України». Від найдавніших часів наші предки вірили, що верба має чарівну силу і боронить людей, житло та худобу від злих сил, які прокидаються навесні разом із пробудженням природи. За тиждень до Великодня християни відзначають Вербну неділю. Освячена цього дня лоза мала дарувати здоров'я, силу. «Будь великий, як верба...», – приказували, вдаряючи свяченою гілкою. Вірили, що та гілочка збереже хату від грому, віджене нечисть від худоби, додасть сили немічній, хворій людині.

Не меншою популярністю серед слов'ян користувався **дуб**. За уявленнями наших предків він був першоджерелом світу, що зріс на піску, піднятому з дна первісного океану. Людей вражала міць і велич цього дерева. У народних віруваннях є багато посилянь на магічну силу дуба. «Нехай ваш синочок росте, як дубочок», – бажали на хрестинах хлопчиків і вірили, що виросте він міцним, як дерево. Шанобливе ставлення до дуба народ переносив і на речі, виготовлені з його деревини. Вважалось, що вони додають сили і здоров'я господарю.

Шанують на Україні і **тополю** – високу, струнку, тендітну. В народних легендах це дерево часто порівнюють з дівчиною. Може тому щороку на Зелені свята водять дівчата «тополю». Обирають найкращу, зв'язують їй руки над головою, прикрашають стрічками, квітами і з піснями ведуть по селу.

Українська народна творчість шанобливо оспівує красу дерева -одвічного союзника і помічника людини. В піснях, казках, приказках народ наділяє дерева людськими переживаннями та

почуттями. Вербу, тополю, липку народна уява перетворює на дівчат. Парубків часто порівнюють з дубками, яворами, як-от:

Ой стоїть козак, як явір, над водою,
Зазеленівся, як барвінок весною.

Народна творчість натхненно оспівує красу рослинного світу, тонко вирізняючи характерні особливості того чи іншого дерева. Ось як влучно говориться про дерева у народних загадках:

Біла, а не сніг;
зелена, а не лист;
кучерява, а без волосся.

(Береза)

Всі пани скинули жупани,
а одна пані залишилась в жупані.

(Ялина)

Стародавні люди не відокремлювали себе від природи, вважаючи своє життя часткою великого і вельми розмаїтого світу. Тому й до дерев ставилися з особливою, братньою ніжністю. Важким гріхом вважалося зірвати з дерева кору, що уподібнювалась людській шкірі. Не можна було без потреби ламати гілки чи різати стовбур ножем – сік дерева уподібнювався людським сльозам. Люди завжди допомагали деревам: підпирали обважнілі гілки, зламані – підв'язували, збирали з листочків гусінь, а на зиму тепло обгортали стовбури. З покоління в покоління передавалась ця нехитра наука любові до дерева, яке, за влучним народним висловом, «весною веселить, літом холодить, восени годує».

Запитання і завдання, можливі для використання під час бесіди

- ❖ Яке дерево подобається вам найбільше? Чому?
- ❖ Що ви знаєте про дерева-обереги?

(Наприклад: ясен (кора, гілки, попіл), за народними віруваннями, оберігав від гадюк; осика, верба – від нечистої сили та ін.).

❖ Яке дерево зацвітає першим, даруючи світу пухнасті жовті котики?

❖ Чому вербу вважають символом України?

❖ Хто бачив купальське дерево? Розкажіть докладніше про обряд, який ви спостерігали.

❖ Чому в народі часто кажуть: “Міцний, як дуб”?

❖ Чи є у вас речі, виготовлені з дубової деревини? Що ви можете про них сказати?

❖ Чому у народних легендах тополю порівнюють з дівчиною?

❖ Які легенди чи казки про дерева ви знаєте?

❖ Згадайте українську народну казку «Про липку і зажерливу бабу»: як дерево допомагало діду й бабі? Чому наприкінці казки липка відмовила у бабиному проханні?

❖ Назвіть українські народні пісні, де згадуються дерева (Наприклад: «Ой у полі верба»; «Ой ти дубе, дубе»; «Ой на горі два дубки»; «Стоїть явір над водою»; «У полі береза»; «В кінці греблі шумлять верби» та ін.). Спробуйте заспівати будь-яку з пісень.

❖ Чи доводилось вам посадити дерево? Де і коли це було?

❖ Коли ви востаннє допомагали деревам? Що саме ви зробили?

Зачитування дітям «термінових телеграм» від дерев про відсутність дощу, про нашествя комах-шкідників, про агресію бур'янів, про варварське поводження людей щодо дерев та ін.

Прийняття колективного рішення про швидку допомогу зеленим друзям:

❖ розробка програми дій,

❖ утворення бригад швидкої допомоги,

❖ підготовка необхідного інструментарію.

Хід проведення екологічного челенджу:

❖ Екологічна розвідка з метою пошуку «скривджених» дерев і кущів;

❖ поточний інструктаж;

❖ надання негайної допомоги зеленим насадженням у дворі, на території навчального закладу, на вулицях, у скверах і парках: підбілювання дерев, видалення бур'янів, розпушення землі навколо стовбурів, поливання дерев та кущів, обладнання штучних гніздувань (синичників, шпаківень та ін.) для приваблення птахів, підв'язування зламаних гілок, замазування ран садовим варом тощо;

❖ підсумковий збір даних від бригад для реєстрації в екологічному щоденнику «неблагополучних» дерев та кущів з метою взяття їх на постійний контроль;

❖ створення картотеки швидкої допомоги зеленому другу;

❖ підготовка фотомонтажу «Врятовані дерева».

II. ЕКОЛОГІЧНИЙ ФЛЕШМОБ «ДЖЕРЕЛЬЦЕ»

Мета флешмобу – формування в дітей активної громадянської позиції щодо збереження водних багатств планети; виховання людського ставлення до природи у розмаїтті її об'єктів та явищ.

Підготовча робота – проведення на народознавчому матеріалі морально-етичної бесіди «Будь здоровий, як вода».

Матеріал для бесіди:

Без води життя гине – в'яне квітка, страждає звір, змовкає пташка. Все живе на землі потребує води. Кожна її крапля є дорогоцінним даром природи. Вода напуває землю, а земля годує людину. Отже, люди завжди розуміли значення води у своєму житті і упродовж багатьох віків оспівували її як основу буття. Серед наших предків існувало справжнє водопоклонство. Обоженувалось все – море, озеро, річка, джерело, криничка. У давнину любили молитися над водою, навіть приносили жертви озерам і криницям. Народ поважав воду як святу стихію, від якої залежали його щастя і добробут. В уяві стародавніх людей вода була старшою за все інше на землі – дерева, рослини, тварини. Вважалося, що вона з'явилась на самому початку утворення світу. Колись у замовляннях так і звертались до води: «Водичко, найстарша сестричко».

Шанобливе ставлення наших предків до води виявилось і в обрядах її освячення, які відбувалися під час Водохреця і Стрітення. Йорданська і стрітенська вода вважалась цілющою – її пили, нею змащували хворі місця, вмивалися, купалися в ній. За стародавніми віруваннями це додавало людям здоров'я і вроди. Животворною силою наділяв народ і «непochату воду» – ту, яку зачерпують до сходу сонця першою з річки чи криниці. Звідси народжувалось трепетне ставлення стародавніх людей до криниць та водоймищ. Річки з давніх давен одухотворялися народною фантазією – їх уявляли судинами землі, якими тече вода (як у людини кров). Люди вчилися розуміти «голос» води: їм здавалось, що річка то лагідно говорить до них, то грізно стогне і реве. Дуже часто річки порівнювалися з богинями, яких народ намагався улестити палкими молитвами. Поважливе ставлення до криниць підштовхувало наших предків до їх освячення – над ними світили свічки, ставили хрести, образи, каплички. Криниці здавна

вважалися святим місцем, біля якого не можна було лаятись чи говорити неправду.

На Україні одвічно шанувались джерела. Чистота та бездоганні смакові якості джерельної води сприяли тому, що народ надавав їй символічного значення – вода вважалась живою, тобто особливо цілющою. Такою вона згадується у народних оповіданнях та казках. За уявленнями, жива вода додавала сили, зцілювала рани і повертала до життя. Водночас у народній фантазії народжувався образ мертвої води – забрудненої, спотвореної бездушним ставленням. Вона ніби завжди мститься людям усілякими бідами і хворобами. Тому тяжким гріхом було плюнути у воду чи забруднити її нечистотами, кристально чисту воду завжди оспівували і ретельно оберігали. Таку воду наші предки на знак особливої шани пили з непокритою головою. Вода одвічно вражала своєю силою та енергією. Зачаровано спостерігаючи весняний льодохід, повінь, морський шторм або водоспад, люди поклонялися нестримній силі води. Її могутня стихія високо шанувалась. Мабуть, звідси і приказка-побажання: «Будь здоровий, як вода». Захоплюючись красою водної стихії, її наділяли такими якостями, як справедливість та здатність до пророкування. Під час деяких народних свят молодь навіть ворожила на воді, бажаючи зазирнути у майбутнє. У нашій мові і тепер чути залишки вірувань тих часів, коли судили водою – і досі не втратили популярності стародавні приказки: «Правда у воді не тоне й у вогні не горить», «Вивести на чисту воду» та ін. В Україні були досить поширені обряди купання, обливання, збирання роси – вважалося, що вода омиває людину від усякого зла.

Нерідко воді надавали певних людських якостей – люди хотіли бачити її не грізною бездушною стихією, а добрим другом, вірним помічником і захисником. Вода часто згадується в українських народних піснях: «Тихо, тихо Дунай воду несе», «Тече вода каламутна», «Через греблю вода рине», «І лід тріщить, і вода плющить» та ін. Народ тісно пов'язує її стан з власними почуттями: коли вода тиха, прозора – то радість, а коли каламутна – горе, смуток. Чимало пісень оспівують красу здорової і чистої води, яка ніби здатна оберігати молодість і вроду людини («На кладочці вмивалася», «Десь тут була подоляночка»).

Приваблювала людину і невпинність могутньої течії води, яка уособлювала плин самого життя і викликала в людській уяві

яскраві образи, що знайшли своє втілення у народних загадках про воду: «Не кінь, а біжить», «Не ліс, а шумить», «Без рук, без ніг, а цілий світ перейде» та ін. Народ ніжно поетизував у власній творчості воду, її життєдайну силу, енергію, красу і передавав те почуття майбутнім поколінням, заповідаючи берегти цей неоціненний дар природи.

Запитання і завдання дітям, можливі для використання під час бесіди:

- Спробуйте перелічити все те, що не може жити без води. А навіщо, на вашу думку, вода людині?
- Чому народ називав водичку «найстаршою сестричкою»? Кого стародавні люди вважали сестрами води?
- Хто з вас бачив обряд освячення води? Де і як це відбувалось?
- Згадайте відомий вірш Т. Г. Шевченка, де яскраво втілено грізну стихію води і талановито відтворено її «голос» («Рече та стогне Дніпр широкий»).
- Чому в давнину не можна було говорити неправду біля криниці?
- Яку воду можна вважати живою? А коли вода стає мертвою?
- Під час яких народних свят люди шанобливо звертаються до води? Хто знає, як відбувається ворожіння на воді під час свята Івана Купала?
- Що значить шанувати воду? Як, по-вашому, її можна оберігати?
- Чи траплялось вам знайти джерело? Якими були ваші дії?

Затвердження програми майбутніх дій:

- утворення пошукових груп («розвідників»);
- розробка плану пошуку джерел;
- підготовка необхідних знарядь праці.

Хід проведення флешмобу

- Вибір маршруту згідно з даними «розвідки»;
- пошук джерел;
- поточний інструктаж;
- розчищення знайдених джерел;

- огороження джерел, установка пам'ятних табличок;
- створення карти джерел певної місцевості.